

MTA NYELVTUDOMÁNYI INTÉZET

1068 Budapest, Benczúr u. 33.

1399 Budapest Pf.: 701/518

TEL.: 351-0413, 321-4830; FAX: 322-9297

E-mail: linginst@nytud.hu

Honlap: www.nytud.hu

**A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
NYELVTUDOMÁNYI INTÉZETÉNEK
TUDOMÁNYOS BESZÁMOLÓJA A 2006. ÉVRŐL**

I. AZ INTÉZET FŐ FELADATAI A BESZÁMOLÁSI ÉVBEN

a) Nyelvtudományi alap kutatások végzése

a. 1) *A mai magyar nyelv leírása és nyelvtanelméleti kutatások*

A nyelvtan minden részrendszerének formális alapú megközelítése; az alsóbb szintek graduális jelenségeinek, az adverbiumok mondattani és jelentéstani kérdéseinek, a mondatok információs szerkezetének a vizsgálata. A számítógépes nyelvi tanulórendszer kialakítása.

a. 2) *Magyar nyelvtörténeti kutatások*

A középmagyar kor történeti nyelvtana hét újabb fejezetének készítése. A *Keszthelyi kódex* megjelentetése, az *Érsekújvári kódex* kiadási munkálatai elvégzése.

a. 3) *Élőnyelvi és szociolingvisztikai kutatások*

A *Budapesti Szociolingvisztikai Interjú (BUSZI-2)*: huszonöt interjú irányított beszélgetéseinek másodszor ellenőrzött, kutatható változatának elkészítése. A fájlokban rögzített tesztadatok összevetéséhez szükséges programok kialakítása, az adattisztítás és adatkorrekció elvégzése.

A *Dimensions of Linguistic Otherness: A nyelvi másság dimenziói* című EU-projektum beindítása. A témakörben nemzetközi konferencia megszervezése.

A kodifikált nyelvi formákhoz kapcsolódó attitűdvizsgálat. A magyar nyelvváltozatok geolingvisztikai kutatása.

a. 4) *Finnugrisztikai, uralisztikai vizsgálatok*

A számítógépes munkálatok folytatása, elsősorban a morfológiai elemzők fejlesztése. Az udmurt dialektológiai atlasz munkálatainak, a hanti szociolingvisztikai és archiváló, a nganaszan leíró grammatikai, a tipológiai adatbázist építő kutatásoknak a folytatása.

a. 5) *Fonetikai kutatások*

A koartikulációk (beszédhangok egymásra hatásának) elemzése, a beszéd szupraszegmentális szerkezetének kutatása felolvasások és archív szövegek elemzésével, valamint beszéd-percepció vizsgálatok.

a. 6) *Neurolingvisztikai és pszicholingvisztikai kutatások*

A mentális nyelvtan és az emlékezeti rendszerek viszonyainak kutatása, afáziás személyek mondatmegértésének klinikai tesztelése. A nyelvi devianciák fonológiai kutatása. A nyelvfejlődési zavart mutató gyerekek nyelvi képességeinek elemzése. A mondattani analógiák tesztelése felnőttekkel. A befejezetlen kérdések kísérletes vizsgálata.

a. 7) *Cigány nyelvészeti kutatások*: A beás nyelv mondattanának leírása. Egy erdélyi roma közösség nyelvi ideológiájának jellemzése.

a. 8) *Orientalisztikai kutatások*

Afroázsiai nyelvészeti vizsgálatok, turkológiai, óegyiptomi és tibetisztikai kutatások végzése.

b) Innovációk, fejlesztések végzése

b. 1) *Nyelvtechnológiai kutatások*

Magyar-angol gépi fordító, ontológiaépítő, magyar WordNet fejlesztő, számítógépes tartalomelemző projektumok kereteiben nyelvi adatbázisok és nyelvfeldolgozó, nyelvelemző alkalmazások fejlesztése. A Magyar Nemzeti Szövegtár friss anyagokkal történő kiegészítése.

b. 2) *Lexikográfiai kutatások, A magyar nyelv nagyszótárának készítése*

A magyar nyelv nagyszótára első szótári és apparátuskötetének elkészítése.

Az *Új Magyar Tájszótár 5. (Sz—Zs)* kötetében kb. 10 000 szócikk főszerkesztése.

b. 3) *Az iskolai nyelvi nevelés integrált tananyagának elkészítése*

Az anyanyelvi nevelés integrált tananyaga 6. 8. és 10. évfolyam anyagának elkészítése.

b. 4) *Közreműködés a kutatónyelvész-utánpótlás nevelésében*

Az Elméleti Nyelvészet Tanszék, az elméleti nyelvészet szak és doktori program működtetése.

b. 5) *Országos nyelvészeti tudományos és információs központ működtetése*

II. AZ ÉV FOLYAMÁN ELÉRT KIEMELKEDŐ KUTATÁSI EREDMÉNYEK

a) Nyelvtudományi alap kutatások

a. 1) A magyar nyelv leírása és nyelvtanelméleti kutatások

Az alaktan graduális jelenségeinek, valamint a fonotaktika és a fonetikai/percepció jelenségek kapcsolatának kutatásában elért újabb eredményeket több nemzetközi konferencián mutatták be. A legfontosabb eredménye egy, a fonotaktikai gradualitást vizsgáló pszicholingvisztikai kísérlet előkészítése.

Megjelent az eseményszerkezet és az operátorszerkezet összefüggéseivel foglalkozó projektum eredményeit tartalmazó *Event structure and the left periphery. Studies on Hungarian* című kötet

Elkészült egy *Formális szemantika* c. egyetemi tankönyv; magyar és idegen nyelvű cikkek és előadások születtek a kontrasztív topik szerepű kvantoros kifejezések kis hatókörű olvasatairól, az ige mögötti hangsúlyos kvantorkifejezések nagy hatókörű olvasatairól, a magyar diskurzus-partikulák, valamint az alkotást kifejező igék szemantikájáról.

a. 2) Magyar nyelvtörténeti kutatások

Megjelent az 1522-ből származó *Keszthelyi kódex* kritikai szövegkiadása, az *Érsekújvári kódex* kiadási munkálatainak elvégzése, valamint egy magyar nyelvemlékeket tárgyaló monográfia *Régi magyar nyelvemlékek* címmel. A középmagyar kor történeti nyelvtana keretében hét új fejezet készült el: Az óhajtó mondatok; A heterogén szerkezetű mondatok makroszerkezetének és mondat hosszúságának vizsgálata; A határozottság és az aktuális tagolás; A tárgyias igei szerkezetek; A minőségjelzői szerkezetek; A kapcsolatos mellérendelő szerkezetek; Az alanyi mellékmondatok.

Az Akadémiai Kézíkönyvek sorozatban megjelent *Magyar nyelv* c. kötetben három nyelvtörténeti fejezetet írtak.

a. 3) Élőnyelvi és szociolingvisztikai kutatások

A *Budapesti Szociolingvisztikai Interjú (BUSZI-2)* projektumban elkészült huszonöt interjú irányított beszélgetéseinek másodszor ellenőrzött (végleges, kutatható) változata, valamint a fájlokban rögzített tesztadatok összevetéséhez szükséges programok, és megtörtént az adattisztítás és az adatkorrekció. A *nyelvi másság dimenziói* kutatás keretében folytatódott a magyarországi kisebbségi közösségek (beás, német, romani, román, szerb, szlovák, siket) kétnyelvűségének és nyelvcserejének vizsgálata. Az eredményekből a *Language Policy* nemzetközi folyóiratban jelent meg tanulmány. Sikeresen befejeződtek a Kárpát-medencei magyar nyelvi korpusz vizsgálatai (<http://corpus.nytud.hu/kmmk/>), elkészült *A kétnyelvű oktatás a Kárpát-medence magyar közösségeiben* projektum eredményeit összefoglaló kézirat. Folytatódtak az összehasonlító nyelvcsere-kutatások hat magyarországi kisebbségi közösségben.

Megindult az MTA Elnöki Keret által is támogatott *Dimensions of Linguistic Otherness: A nyelvi másság dimenziói* – című EU-projektum a kelet-közép-európai régió nyolc országában a nyelvi kisebbségeinek helyzetének feltárására. Lásd részletesebben a III. pontban.

A kodifikált nyelvhasználati formákhoz kapcsolódó attitűdvizsgálat során elkészült három tanulmány. A kérdőívvel végzett terepmunkát szociolingvisztikai interjúkkal egészítették ki. Elkészült az 1960-as években felvett, 754 órányi archív nyelvjárási hangfelvételek digitalizálása, kutatási és oktatási célokra. Megjelent a mondat információs szerkezetét vizsgáló, francia–magyar kétnyelvű kötet.

a. 4) Finnugrisztikai kutatások

Négy olyan munkálat folyik, amelynek adatbázis építés a célja, vagy pedig az adatbázis képezi az alapját a ráépülő kutatásoknak. Az előbbiek közé az *Uráli és Permi Etimológiai Adatbázis*, az utóbbiak közé az *Udmurt Nyelvatlasz*, a magyar történeti fonológiai adatbázis, valamint a morfológiai elemzők tartoznak. Ezzel tematikai bővülés állt elő a hazai finnugrisztika kutatási területén. Az obugrisztika területén elkezdődött a mai hanti nyelv írott

változatának szociolingvisztikai aspektusú elemzése, elkészült a *Schmidt Éva Könyvtár* második kötete, valamint az obugrisztikai konferencia anyagának CD-n publikált anyaga. A szamojédológiai kutatásokban folytatódott a nganaszan morfológiai elemző készítése, egy nagyobb terepmunka előkészítése és előrehaladtak a nganaszan leíró grammatikai kutatások is. Az uráli nyelvek legfőbb tipológiai jellemzésére koncentráló monográfia munkálataihoz elkészült az uráli nyelvek tipológiai szempontú áttekintésének vázlatos leírása.

a. 5) *Fonetikai kutatások*

Kiemelkedő a tipikus és a deviáns fejlődésű gyermekek (összesen több mint 1000 súlyos artikulációs zavarral, olvasási nehézséggel küzdő, ill. enyhe fokban mentálisan érintett gyermek) beszédpercepciójának sajátosságainak kutatása. Ezek az eredmények tudományos hírértékükön túl társadalmi szempontból is hasznosak a pedagógiai, gyógypedagógiai gyakorlat számára.

Kiemelkedő az a videobemutató, amelyet az Acoustic Society of America 151. konferenciájára készítettek Kempelen Farkasról, a beszélőgépről és annak rekonstrukciójáról. A video a kategóriájában 1. díjat kapott.

a. 6) *Neurolingvisztikai és pszicholingvisztikai kutatások*

Neurolingvisztikai vizsgálatok: agrammatikus afáziás személyekkel végzett tesztek alátámasztották a hipotézist a meggyengült szintaktikai rendszerről, amely csak a mentális erőforrások kóros túlfogyasztása árán működik. Az afáziás agrammatikus mondatmegértést az ige lexikai jegyeinek korlátozott aktiválása, és a szintaktikai-szemantikai leképezési folyamatok működésének zavara szempontjaiból tesztelték. A nyelvi tesztekhez elektrofiziológiai vizsgálatokat is csatoltak, ép személyekkel és afáziásokkal. Kimutatták az időskori és az afáziás fonológiai tévesztések szótagszervezési műveleteinek közös alapelveit.

Pszicholingvisztikai kutatások: az egyeztetési hibák észlelését vizsgálták nyelvfejlődési zavarral diagnosztizált gyerekeknél. A szókinccsméret és verbális munkamemória-terjedelem szoros összefüggést mutatott az egyeztetési hibák észlelésével, és a nyelvtani tudás deficitje is megmutatkozott.

a. 7) *Cigány nyelvészeti kutatások*

Leírták a beás nyelvnek a kérdő mondatokra és az összetett mondatok nyelvtani-szemantikai viszonyaira vonatkozó szabályait. Egy roma közösség nyelvi ideológiáit írja le egy új PhD dolgozat. Elemezték a beás és a romani nyelv szociolingvisztikai, oktatás- és nyelvpolitikai helyzetét. Készül a *Cigány nyelvek és közösségek a Kárpát-medencében* c. kötet kézírata.

a. 8) *Orientalisztikai kutatások*

Megjelentették a *Ferec bard eş-şidde* két kötetének kritikai szövegkiadását, amely az óoszmánli nyelv tanulmányozásához jelentős forrás. A *Fontes Orientales* II. köteteként fontos arab forrást tettek közzé kommentárokkal és monográfia méretű tanulmánnyal. Tovább folyt az óegyiptomi etimológiai szótár III. kötetének előkészítése. A *Fontes Orientales* sorozatban közzétették a XII. századi szíriai emír, Uszáma Ibn Munqidz memoárját is, amely a keresztes hadjáratokat egy művelt muszlim szemével mutatja be.

b) Innovációk, fejlesztések végzése

b. 1) *Nyelvtechnológiai kutatások*

A *Magyar Egységes Ontológia* projekt keretében: hat különböző lexikai tartomány kidolgozása történt meg, s ennek kapcsán több száz lexikai egység formalizált leírására került sor. (Lásd: <http://ontologia.hu/meo/docs/microtheo/>). Elkészült a *Kárpát-medencei Magyar Nyelvi Korpusz* beszélt nyelvi anyagának összeállítása, a hálózati hozzáférés kialakítása. (http://corpus.nytud.hu/kmmk/beszelt_nyelv.html)

A magyar–angol gépi fordítási projektben az Elnöki Keret segítségével a tervezett 6000 helyett 20 000 igei vonzatkeret fordítása készült el. A magyar WordNet fejlesztési projektben elkészült 2000 igei szinonima csoport és a magyar melléknévi állomány 90%-a. Lásd részletesebben a III. pontban. A *Magyar Nemzeti Szövegtár* újabb változatához előfeldolgozásra

került mintegy 470 millió szó, és elkészült az új hálózati lekérdező eszköz prototípusa. A Pszichológiai Intézettel együttműködésben elkészült a nemzeti és etnikai identitást feltérképező narratív visszaemlékezések korpusza (1,6 m. szó) és az elemzéshez szükséges morfológiai szótárak és elemző eszközök.

A *Nyelvbányász* projektum keretében elkészült egy korpuszon alapuló számítógépes önszervező, elemző modell első változata, a *Tudásmenedzsment eszköz kifejlesztése az európai bűnüldöző szervek számára* című projektumban pedig az analógiás hasonlóság nyelvi modelljeinek építése és formalizálása folytatódott.

b. 2) *Lexikográfiai kutatások. A magyar nyelv nagyszótára*

Megjelent *A magyar nyelv nagyszótára 1. Segédlet* és *2. A-azsúroz* kötete. A *Segédlet* kötet tartalmazza a szótár bevezető, illetve tájékoztató tanulmányait; elkészült a különböző típusú forrásjegyzékek kb. 30 000 tételből álló bibliográfiája és két kiegészítő szerzői névjegyzék; továbbá 1809 ragozási táblázat és a szótár teljes rövidítésjegyzéke. *A-azsúroz* kötet: elvégezték a szócikkek szerkesztését, nyelvi-lexikográfiai és szaknyelvi lektorálását; a kötet 4500 szócikkének főszerkesztését és az önálló szócikkek címszavainak morfológiai kódolását. A szótár kiadója a Nyelvtudományi Intézet, a tipográfiát, borítótervet, tördelést, korrektúrát, levilágíttatást intézeti munkatársak készítették.

Befejeződött a *C* betűs szócikkek megírása és elkezdődött a *Cs* betűs szavak írása. Elkészült a szótár teljes *Cs* betűs címszólistája, folyamatban van a *D* betűs címszavak kiválogatása.

Az *Új Magyar Tájszótár 5. (Sz—Zs)* kötete készítésében a *T – V* betűs anyagból 10 000 szócikk főszerkesztése történt meg.

Egy oktatási célú, 180 ív terjedelmű értelmező szótár kéziratának nyomdai előkészítése 90%-ban megtörtént.

b. 3) *Az anyanyelvi nevelés fejlesztése*

Elkészült a 6., 8. és 10. évfolyam részére a szövegértés-szövegalkotás integrált tananyag, melyeknek az oktatása százhusz iskolában megkezdődött. A *Nyelvtan – Kommunikáció – Irodalom Tizenéveseknek* programban a 7-8. évfolyam tankönyveit három fejezettel egészítették ki.

III. Hazai kapcsolatok és pályázatok

a. Pályázatok

a. 1) Az MTA Elnöki Kerete által is támogatott a *Gépford2* (NKFP 2/008/2004) projektumban a legfontosabb eredmények: 20 000 igei rekord lefordítása, a szemantikai jegyek tartalmának és a kódolás módszertanának kidolgozása, a nyílt tokenosztályokat leíró nyelvtan kiépítése és a projektben használt morfológiai elemző továbbfejlesztése. Az MTA Elnöki Keret támogatásával az eredetileg tervezett 6000 helyett összesen 20 000 igei rekord készült el, benne az igei vonzatkeret-adatbázis rekordjainak angolra fordításával és a kiinduló adatbázis bővítésével.

A fordítórendszer lexikona összesen 4800 újabb magyar vonzatkerettel és kollokációval bővült az alábbi forrásokból: (i) a *Magyar Nemzeti Szövegtár* újságnyelvi alkopuszából reguláris nyelvtanokkal gyűjtött, majd statisztikai módszerekkel megszűrt 17 700 vonzatkeret-jelölt kézi válogatása után 1558 valódi vonzatkeretettel; (ii) az automatikusan gyűjtött igemódosító szerkezeteket tartalmazó listából 2045 tételt került az adatbázisba; (iii) az SzTE újságnyelvi korpuszból készített igei kollokációs listából 1152 rekord épült be az adatbázisba.

A projektumban kódolandó szemantikai jegyek listája végleges formát öltött. A magyar és angol WordNet adatbázisokból az ott kódolt és a fordítóprogram számára is szükségesnek minősített jegyek átkerültek a projektbe. A szótárban szereplő 33 000 szóból 15 000 szó szemantikai jegyeinek bekódolása történt meg.

Elkészült a nyílt tokenosztályok elemzésére szolgáló nyelvtan. 665 alapszintű és 401 összetett szabály jött létre. A szabályokkal személynevek, földrajzi nevek, intézménynevek, számok és dátumok kezelhetők.

Elkészült a 300 tételből álló vonzatos melléknévi adatbázis korrektúrája és fordítása. A magyar morfológiai szótárban szereplő, de a kétnyelvű szótárakból még hiányzó 11 000 összetett szó gépi fordításának korrektúrájából az év végéig az első 1080 kifejezés ellenőrzését sikerült elvégezni.

A morfológiai elemző fejlesztésére elvégzett részfeladatok: a tévesen -s képzősnek vélhető főnevek kizárása, az igék tárgyasságának ellenőrzése, az igék ikességének eldöntése, az -i képző túlzott produktivitásának visszaszorítása, összetett szavak ellenőrzése a *Szószablya* korpuszon. Az eredmények beépültek a magyar morfológiai elemző adatbázisába.

a. 2) OTKA pályázatok

A legfontosabb sikeres OTKA projektumok: *Az adverbiumok szintaxisa és szemantikája, Strukturális magyar nyelvtan IV. (A lexikon szerkezete), A fonológia és a morfológia analógia-alapú formális megközelítése, Budapesti Beszéltnyelvi Vizsgálatok, Permi nyelvészeti adatbázisok, A nganaszan nyelv számítógépes morfológiai vizsgálata, Eltérő fonetikai és fonológiai feldolgozási folyamatok az anyanyelv-elsajátításban, A magyar beszédben előforduló mássalhangzó-kapcsolatok rezgőképének és akusztikai szerkezetének kutatása, rendezett leírása, A középmagyar kor történeti nyelvtana, Az Akadémiai Nagyszótár készítése.*

a. 3) HEFOP projektum: *A Formális szemantika* c. egyetemi tankönyv megírása a bolognai képzési rendszer tartalmi fejlesztése keretében.

a. 4) NKFP projektumok: *Nyelvbányász (önszervező nyelvi tanulórendszer), Magyar Egységes Ontológia, Természeteshez közeli ember-gép kapcsolat megvalósítása információs rendszerekben, A magyar-angol gépi fordító rendszer, A magyar területi nyelvváltozatok geolingvisztikai kutatása.*

a. 5) GVOP projektum: *A magyar ontológia építése*

a. 6) Jedlik Ányos projektumok: *A nemzeti és etnikai identitás vizsgálata, Tudásmenedzsment eszköz kifejlesztése az európai büniüldöző szervek számára.*

a.7) NKÖM és NKA pályázati támogatással: elkészült és megjelent a *Schmidt Éva Könyvtár* sorozat második kötete.

Sikeresen lezárult pályázatok

a. 8) Az SzTE Finnugor Nyelvtudományi Tanszékével közösen: Mikola Tibor hagyatékának gondozása c. OTKA projektum, *A nyelvi másság dimenziói* c. NKFP kutatás és a *Magyar Egységes Ontológiá-t* építő NKFP projektum.

b. Intézményközi együttműködések

b. 1) Az együttműködés a Morphologic Kft-vel, a Szegedi Tudományegyetemmel és a BME Média Oktatási és Kutatási Központtal három nagy pályázatra: a magyar-angol gépi fordító, a Magyar Egységes Ontológia és a magyar WordNet fejlesztő GVOP pályázatra is kiterjed.

b. 2) Az intézet munkatársai közreműködnek a Sulinova Kht. Által vezetett HEFOP projektumban az integrált magyar nyelv és irodalom műveltségi terület új tantervének fejlesztésében.

Az ELTE Mai Magyar Nyelvi Tanszékével és a Magyarországi Szlovákok Kutatóintézetével együtt végzik *A nyelvi másság dimenziói* című NKFP projektum eredményeinek további feldolgozását. A *Nemzeti és etnikai identitás vizsgálata* c. NKFP kutatásban az MTA Pszichológiai Kutatóintézetével működtek együtt.

b. 3) Kutatási együttműködés folyt az ELTE Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai és Dialektológiai Tanszékével és az MTA Zenetudományi Intézetével archív nyelvjárási hangfelvételek digitalizálása és digitális hangarchívum létrehozása céljából; az MTA Néprajzi Intézetével az intézet hangarchívumán végzett kutatásokban, valamint Schmidt Éva újtjelentéseinek összegyűjtésében; az élőnyelvi kutatások területén az MTA-ELTE Kommunikációelméleti kutacsoportjával; a kisebbségi nyelvek kutatásaiban a Magyarországi Románok Kutatóintézetével és a Magyarországi Szlovákok Kutatóintézetével, fonetikai témákban az

ELTE BTK Fonetikai tanszékével; a kódexkiadás területén pedig az Országos Széchényi Könyvtárral. A magyar nyelv nagyszótára szoros együttműködésben készült az ELTE BTK TKI kutatócsoportjával.

b. 4) Az Universitát Wien Finnugor intézetével és az ELTE Finnugor Nyelvtudományi Tanszékével együttműködésben megkezdődött annak a munkaközösségnek a felállítása, mely egy uráli tipológiai adatbázis létrehozását célozza.

c. Az intézet által szervezett hazai és nemzetközi konferenciák, szakmai találkozók:

European Association of Chinese Linguistics 4., 2006. január 20-22., Budapest

Third Old World Conference in Phonology 2006. január 17-19., Budapest

Korpuszok, szövegfeldolgozó eszközök és alkalmazásaik a Magyar Alkalmazott Nyelvészek és Nyelvtanárok Egyesületével közösen, 2006. február 20., Budapest

International Morphology Conference, 2006. május 25-28., Budapest

Első Szamójéd Műhely és Kerekasztal, 2006. május 19-20., Budapest

First Central European Student Conference in Linguistics 2006. május 29-31., Budapest

9th Symposium on Logic and Language, 2006. augusztus 24-26, Tepélypuszta

CLARIN (Common Language Resources and Technology Infrastructure) projektum

(<http://www.mpi.nl/clarin/>) nemzetközi munkamegbeszélés, 2006. október 30- 31., Budapest.

Dimensions of Linguistic Otherness: Prospects of Maintenance and Revitalization of Minority Languages 2006. október 25-27., Budapest

A magyar nyelv nagyszótára bemutatója; Szótárak a Nyelvtudományi Intézetben. A Magyar Tudomány Ünnepe, MTA Székház, Bp., 2006. november 13.

Kísérletes nyelvészet címmel 6 intézet és egyetem kutatói tartottak előadásokat az intézetben.

d. Országos nyelvészeti tudományos és információs központ működtetése

Az intézet által működtetett *Nyelvészinfo* elektronikus levelezőrendszer több mint 700 címre közvetített információkat. Az intézeti honlap 2006-ban 510 256 látogatást regisztrált. A *Fonetika* honlapot frissítették és folyamatosan fejlesztették. A neurolingvisztikai témákban szolgáltató *Neuroinfo* honlap új publikációkkal és tesztanyagokat tett közzé. Az intézeti könyvtár állománya 2006-ban 514 dokumentummal bővült. Elkészítették a 2006-os gyarapodási listát, ami honlapjukon elektronikusan is hozzáférhető. Befejezték a könyvtári állomány ellenőrzését. Az év során közel 1840 személyes és 3535 on-line látogatót fogadtak. Az Akadémiai Kiadóval együttműködve az intézet sikeres pályázatot hirdetett a megvédett doktori disszertációk kiadására.

Elvégezték *A magyar kísérleti beszéd kutatás története* című állandó kiállítás bemutatásával és folyamatos fejlesztésével járó szervezéseket. Közönségszolgálat és nyelvi tanácsadás működött, nyelvi szakértői tevékenységeket folytattak.

Szerkesztőségek

Az intézetben található a *Nyelvtudományi Közlemények*, az *Acta Linguistica Hungarica* és a *Finnugor Világ* szerkesztősége. A munkatársak részt vesznek a következő hazai periodikák szerkesztésében: *Magyar Nyelvőr*, *Nyelvtudomány*, *Modern Nyelvoktatás*, *Beszédgyógyítás*, *Alkalmazott Nyelvtudomány és a Beszédkutatás*.

e. Részvétel a felsőoktatásban

A kutatónyelvész utánpótlás képzése

Az MTA–ELTE szerződés keretében működtetett Elméleti Nyelvészet egyetemi szakon 2006-ban 61 diák, a doktori programon pedig 22 hallgató tanult. A doktori programon két sikeres PhD-védés volt. A főállású és részfoglalkozású kutatókkal együtt 11 fős oktatói gárda a szakon minden félévben több mint heti 40 órányi oktatói tevékenységet végez. Ehhez adódik a PhD-hallgatók tutorizálása.

A fentiekén túl a felsőoktatási intézmények következő szakjain oktattak intézeti munkatársak:

ELTE BTK: magyar nyelv és irodalom, kínai szak, angol minor szak, anglisztika, egyiptológia, finnugor, germanisztika, keleti nyelvek, ókori nyelvek, romanisztika, szlavisztika, és Magyar Nyelvtörténet doktori program. ELTE GyFK: logopédia szak. PPKE: magyar nyelv és irodalom, általános nyelvészet, német szak. SzTE: általános nyelvészet, magyar nyelv és irodalom, finnugor, angol, pszichológia szak, Nyelvtudományi doktori iskola. ME: magyar nyelv és irodalom szak. PTE: nyelvtudomány szak. BME: kognitív tudományok szak, Pszichológiai doktori iskola. KRE: magyar nyelv szak. Intézeti munkatárs vezetőtanár az Erasmus Kollégiumban. 2 munkatárs vezet doktori iskolát, 4 munkatárs pedig doktori programot.

f. Tudományos közélet

Egy intézeti munkatárs az MTA Elnökségének és vezetői kollégiumának a tagja, három munkatárs pedig tanácskozó tagja az MTA I. Osztályának. A következő hazai bizottságok, illetve testületek munkájában vett részt intézeti munkatárs: OTKA Társadalomtudományi Kollégium (zsürielnök), OTKA Társadalomtudományi Kollégium (titkár), Magyar Akkreditációs Bizottság Nyelvtudomány és Filológia Szakbizottsága, Erasmus Kollégiumi Tanács, MTA Nyelvtudományi Bizottsága és munkabizottságai, Magyar Alkalmazott Nyelvészek Egyesülete, Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság, a Magyar Fonetikai, Foniátriai és Logopédiai Társaság, a Magyar UNESCO Bizottság terminológiai tanácsa (MaTT), A Magyar Tudományosság Külföldön, MTA Elnöki Bizottság. Egy fiatal munkatárs Bolyai János Kutatási Ösztöndíjat nyert.

IV. Nemzetközi kapcsolatok és nemzetközi felsőoktatás

a. **EU projektum:** az MTA Elnöki Keret által is támogatott *DILING (Dimensions of Linguistic Otherness: Prospects of Maintenance and Revitalization of Minority Languages)* – FP6 Specific Support Action Európai Unió Projektum 2006. április 1-jén indult el. A közép-kelet-európai régió nyolc országának (Csehország, Magyarország, Moldávia, Románia, Szerbia, Szlovákia, Szlovénia, Ukrajna) szakembereivel folytatott együttműködés célja az, hogy multidiszciplináris megközelítéssel térképezze fel a régió nyelvi kisebbségeinek helyzetét és az eredményeket minél szélesebb körben ismertté tegye. 2006-ban a következő főbb feladatokat oldották meg: (i) létrehozták országonként a kutatócsoportokat és kijelölték a szakmai vezetőket, (ii) felkérték a nemzetközi szakmai tanácsadó testület tagjait és létrehozták a testületet, (iii) kidolgozták a 16 lapos részletes szakmai útmutatót az első nemzetközi konferencia előadásaihoz; és a 2007-ben elkészítendő országtanulmányokhoz, (iv) megszervezték a *Dimensions of Linguistic Otherness: Prospects of Maintenance and Revitalization of Minority Languages* című nemzetközi konferenciát Budapesten (2006. október 25-27.) és (v) elindították a projektum honlapját.

b. Nemzetközi kutatási együttműködések:

b. 1) Intézeti munkatársak részvételével közös nyelvtanelméleti kutatást végzett a Lundi Egyetem (Svédország) doktori iskolája és az MTA Nyelvtudományi Intézet/ELTE Elméleti Nyelvészet Intézeti Tanszék. Ennek keretében egy közös lundi konferenciát tartottak.

b. 2) Intézeti munkatárs részvételével folyik a *Directions in Derivations* és *A flexible theory of topic and focus movement* című kutatás együttműködve a University College of Londonnal.

b. 3) További nemzetközi együttműködések: (i) a finnugor kutatásokban az Orosz Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézetével (Moszkva) és az Izsevszki Állami Egyetemmel (Udmurtia), (ii) a fonetikai témákban a Zágrábi Egyetem Fonetikai Tanszékével, (iii) a nyelvtechnológiai témákban a a Bolgár Tudományos Akadémia Párhuzamos Nyelvi Modellelés Intézetével, valamint a besançoni Franche-Comte Egyetemmel, (iv) pszicho- és neurolingvisztikai területen a Purdue Egyetemmel (USA) és a Montreali Egyetem neurolingvisztikai kutatólaboratóriummal, interlingvisztikai témában pedig az Adam Miczkiewicz Egyetem (Poznan) interlingvisztika szakával folyt kutatási együttműködés.

b. 4.) Intézeti munkatárs is közreműködik a *Society and Lifestyles: Towards Enhancing Social Harmonisation through Knowledge of Subcultural Communities* c. EU-projektumban.

b. 5) Résztvettek a *INTEX/NooJ* nemzetközi számítógépes nyelvészeti fejlesztőközösség munkájában. Vezető szerepet vállaltak a *Cross-Linguistic Evaluation Forum (CLEF)* európai egyesület által szervezett számítógépes nyelvészeti alkalmazások versenyének szervezésében.

b. 6) Elnyerték a XEROX kutatóközpont által koordinált nemzetközi pályázatot, melyben 9 külföldi és egy hazai partnerrel közösen digitális könyvtári adatbázisokban való többnyelvű keresés támogatására fejlesztenek eszközöket: *Cross-language Access to Catalogues And On-line libraries – CACAO* projektum.

b. 7) Az *Austrian Science and Research Liaison Office* támogatta a *First Central European Student Conference in Linguistics* című, intézet által rendezett nemzetközi konferenciát.

Egy fiatal munkatárs pedig a CUNY (New York) egyetemen kapott PhD disszertáció megírásához kutatási lehetőséget.

c. Résztétel a nemzetközi felsőoktatásban:

Intézeti munkatárs oktatott a következő külföldi egyetemeken: Universitát Wien, a Potsdami Egyetem Nyelvészeti Intézete, University College of London, az ESSLI 2006 nyári egyetem, a Málaga-i egyetem, (Spanyolország), az LMU (München) Finnugor Tanszéke, a University of California (Los Angeles) nyelvészeti tanszéke, University of Groningen (Hollandia), Finnugor tanszéke és a kolozsvári Babes-Bolyai Egyetem.

d. Nemzetközi tudományos közélet

Az intézet munkatársa a *The Year's Work in English Studies* c. narratív bibliográfia (Oxford University Press) egyik készítője. Intézeti munkatárs szerkesztette a *Lexicon Grammaticorum: Who's Who in the History of World Linguistics* (Niemeyer) kötet 22 magyar cikkét.

A munkatársak résztvesznek a *Journal of Sociolinguistics* és a *Language Policy* szerkesztésében, a *Multilingual Matters* és a Benjamins kiadó egy-egy könyvsorozatának szerkesztésében, a *Sociolinguistica* évkönyv készítésében. Intézeti munkatárs a *Nemzetközi Fonetikai Társaság* főtítkára, egy másik intézeti munkatárs pedig az *International Committee of Finno-Ugric Congresses* elnöke, egy további munkatárs pedig tagja.

A munkatársak szakértői tevékenységet végeztek a következő nemzetközi testületekben: *ICML 11.* konferencia *Academic Committee, International Pragmatics Association, Multilingualism in the World* (UNESCO projektum), *Mercator Education Network* (a kisebbségi nyelvek és oktatás témáiban), a *Centre Interuniversitaire d'Etudes Hongroises* (Sorbonne Nouvelle, Paris 3) *Tudományos Tanácsa*, a *Multilingualism and Linguistic Diversity* könyvsorozat nemzetközi tanácsadó testülete és a *Gesellschaft für Interlinguistik*.

V. Az év folyamán megjelent jelentősebb publikációk

Bartha, Csilla and Borbély, Anna. 2006. Dimensions of linguistic otherness: prospects of minority language maintenance in Hungary. *Language Policy* 5.3: 337–365.

Bródy Mihály: 'Move' in syntax: Logically necessary or undefinable in the best case? *Lingua* 116. (2006) 1553-1560

Dömötör Adrienne: Régi magyar nyelvemlékek. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2006. 188 .

É Kiss, Katalin (ed.): *Event structure and the left periphery: Studies on Hungarian. (Studies in Natural Language and Linguistic Theory; 68.)* Springer Verlag, Dordrecht, 2006. p. 299. További intézeti szerző: Christopher Piñón.

Gósy Mária (2006): Beszédképzés és nyelvi reprezentáció. *Magyar Nyelv* CII, 287-299.

Gyuris Beáta – Varasdi Károly – Maleczki Márta: *Formális szemantika*. Budapest, Bölcsész Konzorcium. 2006. p. 243

Haader Lea: *Keszthelyi kódex. Régi Magyar Kódexek 30. szám.* MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest, 2006. p. 959

- Hazai György, Tietze Andreas: *Ferec ba^cd eş-şidde. „Freud nach Leid”*. (Ein frühosmanisches Geschichtenbuch). 1. Band. Text. – 2. Band. Facsimiles. Berlin, Klaus Schwarz Verlag, 2006. p. 650+595.
- Ittész Nóra (főszerk.): *A magyar nyelv nagyszótára. 1. Segédletek*. MTA nyelvtudományi Intézet, Budapest, 2006, p. 1119. További intézeti szerzők: Csengery Kinga, Elekfi László, Gerstner Károly, Mártonfi Attila, Pajzs Júlia, Szabó Tamás Péter.
- Ittész Nóra (főszerk.): *A magyar nyelv nagyszótára. 2. A–azsúroz.* MTA nyelvtudományi Intézet, Budapest, 2006. p. 1550
- Kálmán László (szerk.): *KB 120: A titkos kötet*. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 2006. 440 oldal.
- Kassai Ilona (szerk.): *A mondat információs szerkezete/La structure informationnelle de la phrase*. Budapest: L’Harmattan. 2006. p. 302
- Kenesei István: Focus is identification. In: Valéria Molnár and Susanne Winkler (eds.) *The architecture of focus*, Mouton de Gruyter, Berlin – New York, 2006, 137-168.
- Kiefer Ferenc (szerk.): *Magyar nyelv*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2006, p. 1111. További intézeti szerzők: Bakró-Nagy Marianne, Bartha Csilla, Bánréti Zoltán, É. Kiss Katalin Gerstner Károly, Gósy Mária, Gyuris Beáta, Haader Lea, Hattyár Helga, Horváth László, Dömötör Adrienn, Kassai Ilona, Kenesei István, Kontra Miklós, Olasz Gábor, Siptár Péter, Váradi Tamás.
- Kiefer Ferenc, Aspektus és akcióminőség – különös tekintettel a magyar nyelvre Akadémiai Kiadó, Budapest, 2006, p. 344
- Kontra, Miklós. 2006. Sustainable Linguicism. In: Frans Hinskens, ed., *Language Variation – European Perspectives*, pp. 97–126. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Mártonfi Attila–Papp Kornélia–Slíz Mariann (szerk.): *101 írás Pusztai Ferenc tiszteletére*. Budapest, Argumentum Kiadó, 2005. p. 660. További intézeti szerzők: Balázs Judit, Dömötör Adrienn, Gerstner Károly, G. Orosz Renáta, Haader Lea, Horváth László, Ittész Nóra, Kemény Gábor, Oszkó Beatrix, Pajzs Júlia, Pólya Katalin, Siptár Péter, Szabó Tamás Péter, Szentgyörgyi Rudolf, Szirmai Diána.
- Mészáros Éva, Jolsvai Hajnal, Csépe Valéria, Csuha Roland, A szám-személy egyeztetés a hozzáférési idő függvényében. *Pszichológia*, 26, No.3, (2006) 227-246.
- Olasz Gábor (2006): Hangidőtartamok és időszerkezeti elemek a magyar beszédben. *Nyelvtudományi Értekezések* 155. Akadémiai Kiadó. p. 187
- Posgay Ildikó: Dialect Contact within Language Contact. In: Timuška Agris (ed.) *Proceedings of the 4th International Congress of Dialectologists and Geolinguists*, Riga, July 28-August 2, 2003, Riga, Latvian Language Institute, University of Latvia, pp. 412-417
- Sass Bálint. Extracting Idiomatic Hungarian Verb Frames. In: Salakoski, T., Ginter, F., Pyysalo, S., Pahikkala, T. (eds): *FinTAL'06*, LNAI 4139, Turku, Finnország, 2006, pp. 303-309
- Simon Róbert: *Uszáma Ibn Munqidz, Intelmek könyve. Fontes Orientales II*. Budapest, Corvina 2006, p. 334 .
- Sipos Mária szerk.: *Obi-ugorok a 21. században*. (CD) MTA Nytud Int. ISBN-10: 963-200-100-1; ISBN-13: 978-963-200-100-5. További intézeti szerző: Bakró-Nagy Marianne.
- Surányi Balázs: Quantification and focus in Negative Concord. *Lingua* 116/3: 272–313.
- Szalai, Andrea, Yaron Matras: *Romani. A Linguistic Introduction* (Review article). *Lingua* 116, (2006) 2238-2253.
- Váradi Tamás. Részleges gépi fordítás a Nooj rendszerben. In: Magyar Számítógépes Nyelvészeti Konferencia 2006, SzTE Informatikai Tanszékcsoport, Szeged, 2006., p. 202-210.
- Varasdi Károly. On the Role of Verbal Particles in the Progressive in Hungarian. *Acta Linguistica Hungarica*, 53(4), 2006., p. 449-466.

VI. A kutatóhely tudományos teljesítményének főbb mutatói

A főigazgató/igazgató neve: Kenesei István

Intézeti átlaglétszám ¹ : 129		ebből kutató ² : 83	
PUBLIKÁCIÓK			
Az év folyamán megjelent összes publikáció száma ³ : 300			
<u>Könyv</u>			
monográfia ⁴ :	7	magyarul: 6	idegen nyelven: 1
szerkesztett kötet ⁵ :	23	magyarul: 15	idegen nyelven: 8
egyéb kötet ⁶ :	4	magyarul: 1	idegen nyelven: 3
<u>Tanulmány, cikk⁷</u>			
hazai tudományos folyóiratban: 53			
magyarul: 37	idegen nyelven: 5		
		idegen nyelven külföldi folyóiratban: 11	
tanulmánykötetben 166	magyarul 118	idegen nyelven: 48	
lexikoncikk	magyarul:	idegen nyelven:	
<u>Tudományos ismeretterjesztő írás 45</u>			
		magyarul: 43	idegen nyelven: 2
Hivatkozás⁸ (bibliográfiai adat nélkül)			
Összes hivatkozás száma: 1000	magyarul: 700	idegen nyelven: 300	
Részvétel a tudományos életben:			
Tudományos előadások száma összesen: 189	ebből nemzetközi: 93		
Tudományos rendezvény szervezése összesen: 26	ebből nemzetközi: 17		
Szakértői tevékenység:			
egyéni szaklektori vélemény összesen: 241	ebből külföldön: 120		
opponensi vélemény összesen: 43	ebből külföldön: 3		
egyéb szakértői vélemény: 96	ebből külföldön: 4		
Részvétel tudományos testületben:			
elnöki tisztség összesen: 4	ebből külföldön: 2		
tagság összesen: 66	ebből külföldön: 21		
Tudományos fokozat, ill. cím megszerzése⁹: 5 PhD: 2 MTA doktora: 3			
Felsőoktatásban végzett tevékenység:			
Felsőoktatási tevékenységet végző munkatársak száma: 48 ¹⁰			
Ebből doktori iskolában oktatók száma: 27	Doktori iskolát vezetők száma: 2		
Elméleti kurzusok száma: ¹¹ 108	Gyakorlati kurzusok száma: 149		
Pályázati adatok:			
OTKA-témák száma: 15	A támogatás összege: 57	M Ft	
NKTH-pályázat témáinak száma: 10	A támogatás összege: 38	M Ft	
Nemzetközi pályázatok száma: 3	A támogatás összege: 37	M Ft	
Ebből EU-forrásból: 1	A támogatás összege: 35	M Ft	
Egyéb ¹² pályázati témák száma: 4	A támogatás összege: 17	M Ft	